

Gazze Soykırımı Gölgesinde İsrail'in Sırbistan ve Arnavutluk Açılımı: Türkiye'yi Çevreleme Stratejisi mi?

Avrupa ve NATO'nun Yugoslavya'nın dağılmasına öncülük etmesinin ardından, tarihi Balkan coğrafyasında geleneksel toplumlar yeniden kimlik kazandırılırken, siyaset, kültür ve ekonomi köklü bir şekilde yeniden şekillendiriliyor. Bu çerçevede, dünyanın düşman ulusları bugün Avrupa Birliği çatısı altında ortaklık kurmaktadır. Bunun en dikkat çekici örneklerinden biri, Sırbistan ve Arnavutluk'un Avrupa Birliği entegrasyon sürecindeki uyumudur. Balkanlar'ın en büyük iki milletini temsil eden bu ülkelerin siyasi ve toplumsal yönelimleri, doğrudan Türkiye'nin bölgesel güvenliğini de etkileme potansiyeline sahiptir.

Sırbistan ve Arnavutluk'un AB üyelik süreçleri sürerken, son dönemde dikkat çeken bir başka gelişme ise bu iki ülkenin İsrail'le olan yakın ilişkileridir. Öyle ki, Sırbistan ve Arnavutluk, zaman zaman Avrupa Birliği üyesi ülkelerde dahi görülmeyen düzeyde İsrail'e yakın bir tutum sergilemektedir.

İsrail'in Balkanlar'a olan ilgisi bugüne özgü değildir. Son 30 yılda, bu bölgede yürüttüğü siyasi, kültürel, ekonomik ve askeri politikalar, aktif ve stratejik bir yaklaşımın ürünü olarak dikkat çekmektedir. Özellikle 1992–1997 yılları arasında Yugoslavya'nın dağılması ve Soğuk Savaş koşullarının sona ermesi, Balkanlar'da İsrail için elverişli bir jeopolitik ortamın oluşmasına zemin hazırlamıştır. Batı Balkanlar'da İsrail'in sürdürdüğü yeni güç arayışları, yalnızca bölgesel bir strateji değil, aynı zamanda son 30 yılda Ortadoğu, Akdeniz ve Kafkasya'da yaşanan jeopolitik dönüşümlerin de bir uzantısıdır. Bu süreç, küresel sistemin yeniden şekillendiği, güç dengelerinin kaydığı ve karmaşık yeni ittifakların ortaya çıktığı bir dönemin yansıması olarak değerlendirilebilir.

Soykırımcı İsrail Cumhurbaşkanı Isaac Herzog ile savaş suçlusu Başbakan Benjamin Netanyahu'nun Eylül 2024'te başlattığı Sırbistan, Arnavutluk ve Macaristan ziyaretleri, Balkanlar ve Doğu Avrupa jeopolitiğinde Türkiye'yi çevrelemeye yönelik bir stratejinin parçası olarak öne çıkmaktadır. İsrail'in bir buçuk yılı aşkın süredir Gazze'ye yönelik sürdürdüğü saldırılar, bu stratejik yönelimi daha da hızlandıran bir etken olmuştur. Gazze'deki saldırıların katliam ve soykırım boyutuna ulaşması, Batı kamuoyunda ve birçok ülkenin liderleri nezdinde ciddi tepkiyle karşılanmış; sivil toplumun öncülüğünde başlatılan eleştiri ve yaptırım çağrıları, İsrail'i uzun süredir sınırlı nüfuz sahibi olduğu Balkan coğrafyasında daha görünür ve aktif hale getirmiştir.

İsrail'in Gazze'deki soykırımı sürerken, Cumhurbaşkanı Isaac Herzog'un Eylül 2024'te Balkanlar'ın iki kilit ülkesi olan Sırbistan ve Arnavutluk'a gerçekleştirdiği ziyaret, hem sürpriz niteliği taşımakta hem de Türkiye'nin bölge jeopolitiği açısından dikkat çekici bir gelişme olarak öne çıkmaktadır. Bu ziyaretler, Türkiye'nin tarihsel ve stratejik olarak önem atfettiği Balkanlar'da, yeni bir rekabet ortamının oluşmasına zemin hazırlamaktadır.

İsraili yetkililerin Balkanlar'a gerçekleştirdiği ziyaretler, son derece dikkat çekici bir zamanlamaya denk gelmiştir. ABD Dışışleri yetkililerinin Bosna Hersek'te Sırp lider Milorad Dodik ile görüşmesi, eski CIA Direktörü William Burns'un Kosova ziyareti ve Kuzey Makedonya'da yeni kurulan hükümetin Sırbistan'a yaptığı resmi ziyaretin hemen ardından, Türkiye Dışışleri Bakanı Hakan Fidan'ın Kuzey Makedonya ve Kosova temasları ve akabinde İsrail Cumhurbaşkanı'nın Sırbistan ve Arnavutluk'a yaptığı ziyaretler, Balkanlar jeopolitiğinde artan ve giderek karmaşıkleşan rekabetin açık bir göstergesidir. Bu gelişmeler, Doğu ile Batı arasındaki tarihsel jeopolitik rekabetin Balkanlar üzerinden yeniden canlandığına işaret etmektedir.

Tarihi Çatışmaları Araçsallaştırmak: İsrail'in Balkanlar Siyasetinin Özü

İsrail'in Balkanlar'daki stratejisi, tarihsel düşmanlıklar ve jeopolitik çatışmalardan faydalanmaya dayalı bir yaklaşımı benimsemektedir. Bölgedeki çeşitli etnik ve dini yapıları hedef alan bu strateji, İsrail'in dış

politika hedeflerine ulaşmada önemli bir araç olarak kullanılmaktadır. Özellikle, bölgedeki geçmişteki savaşlar ve çatışmalar üzerinden kurduğu ilişkiler, İsrail'in etki alanını genişletmesine olanak tanımaktadır.

Tarih boyunca Sırbistan ve Arnavutluk, özellikle Müslüman-Ortodoks eksenindeki kimlik çatışmalarıyla, Balkanlar'daki istikrarın, güvenliğin ya da çatışmaların kilit aktörleri olagelmıştır. Günümüzde ise Avrupa Birliği'nin himayesinde ve NATO'nun stratejik yönlendirmesiyle Batı Balkanlar'da Arnavut, Boşnak, Türk, Rom, Sırp, Hırvat, Slav, Müslüman, Ortodoks ve Katolik toplulukların bir arada yaşamasını hedefleyen bir bütünleştirme süreci yürütülmektedir.

Bu yeni yapı, bölgede AB, ABD, Çin, Türkiye ve Rusya gibi küresel aktörler arasındaki yoğun rekabeti gün yüzüne çıkarmaktadır. Ancak bu rekabet ortamında şimdiye kadar pek görünür olmayan bir başka aktör, İsrail, son yıllarda Balkanlar'a dönük politik hamleleriyle dikkat çekmektedir.

İsrail'in bölgeye yönelik stratejisi, sadece diplomatik ya da ekonomik düzlemde değil; toplumsal fay hatlarını harekete geçirebilecek, mezhepsel ve etnik gerilimleri derinleştirebilecek potansiyeli nedeniyle de önem arz etmektedir. Bu bağlamda, İsrail'in Balkanlar siyaseti, adeta toplumsal kırılganlıkları "kırdırma" üzerine kurulu yeni bir müdahale biçimi olarak okunabilir.

Balkan coğrafyasını Katolik, Ortodoks ve Müslüman unsurlarıyla bir bütün olarak değerlendiren Tel Aviv açısından asıl mesele, bölge ülkelerinin İsrail'in siyasi, diplomatik ve güvenlik çıkarlarıyla uyumlu bir tutum benimsemeleridir. İsrail, son yedi ayda—Gazze'de yaşanan trajedinin tetiklediği koşullarda—Balkan jeopolitiğinde stratejik konumda bulunan Arnavutluk ve Sırbistan ile olan ilişkilerini Cumhurbaşkanlığı ve Başbakanlık düzeyinde yoğunlaştırılmış diplomatik temaslarla pekiştirmektedir.

İsrail'in, özelde Sırbistan ve Arnavutluk ile, genelde ise Balkan ülkeleriyle olan ilişkileri, karşılıklı çıkarlar üzerine inşa edilmiştir. Sırbistan, Balkanlar'daki Müslüman nüfusa karşı İsrail'in İslam karşıtı kartını kullanırken, Arnavutluk ise bu kartın kendisine karşı da kullanılabileceğinin farkında olarak, İsrail'e daha büyük tavizler vererek memnun etme stratejisini benimsemiş gibi görünmektedir. İsrail, tıpkı Ortadoğu'da uyguladığı stratejilerde olduğu gibi, potansiyel rakiplerini birbirine düşman hâline getirerek, bu ülkeleri kendi çıkarlarına bağımlı kılma yöntemini burada da devreye sokmaktadır.

İsrail'in Sırbistan ve Arnavutluk stratejileri, aynı zamanda İran-Sırbistan ve İran-Arnavutluk ilişkilerinin sıfırlandığı bir dönemde şekillenmiştir.

Son dönemde, özellikle Avrupa Birliği'ne üye birçok Balkan ülkesi, AB'nin resmî dış politikasını terk etmeye ve İsrail'in pozisyonunu desteklemeye yönelmiştir. Uluslararası Ceza Mahkemesi (UCM), İsrail Başbakanı Binyamin Netanyahu ve eski Savunma Bakanı Yoav Gallant hakkında tutuklama emri çıkardığında, birçok Avrupa ülkesi bu kararı uygulamayı taahhüt etmişti. Netanyahu ve Gallant'ın, Avrupa Birliği'ne üye tüm ülkelerle birlikte Japonya, Kanada, Meksika, Avustralya, Yeni Zelanda, İngiltere, Orta ve Güney Amerika ülkelerinin çoğunluğu ve Afrika'daki birçok ülke dahil olmak üzere UCM'ye üye 124 ülkeye seyahat etmekten kaçınmak zorunda kalacakları ifade edilmiştir. Bu tutuklama emri, İrlanda, Belçika, Fransa, Slovenya, Danimarka, Hollanda, Finlandiya, İsveç, İsviçre, Portekiz, İspanya, Norveç, Litvanya, Estonya ve Lihtenştayn dâhil birçok ülke tarafından yerine getirilecektir; bu durum ise İsrail'i oldukça telaşlandırmaktadır. İsrail, bir buçuk yıl süren Gazze savaşı sürecinde Batı dünyasından beklemediği eleştiri ve protesto dalgalarıyla karşılaşırken, Batı Balkanlar'da proaktif bir siyaset benimsemektedir.

Balkan ülkelerinin Filistin meselesine ilişkin değişken tutumları ve tercihleri, özellikle Arap dünyasıyla olan ilişkileri bağlamında, insan hakları ve hukukun üstünlüğü açısından tarihî bir kırılmayı işaret etmektedir.

Silah Ticareti Temelinde Gelişen İsrail-Sırbistan İlişkileri

Uzun zamandır Balkanlar'daki Sırp-Arnavut ve Sırp-Boşnak çatışmaları tartışılmakta, ancak bölgeyi yakından takip edenler için bu durumun gerçeği yansıtmadığı oldukça açıktır.

11 Eylül 2024 tarihinde İsrail Cumhurbaşkanı Isaac Herzog'un, Sırbistan'ın başkenti Belgrad'da Sırp

mevkidaşı Aleksandar Vučić ile bir araya gelerek, iki ülke arasındaki işbirliği olanaklarını ve serbest ticaret anlaşmasını görüşmesi, İsrail'in Balkanlar'da daha aktif bir rol üstleneceğinin güçlü bir işareti olmuştur.

Resmi törenle karşılanan Herzog'a yapılan bu ziyarette, Sırp Cumhurbaşkanı Vučić ile yapılan görüşmelerin ardından Sırbistan Ticaret Odası, 2023 yılında iki ülke arasındaki dış ticaret hacminin 121 milyon avroya çıkarak rekor seviyeye ulaştığını açıklamıştır. Ancak yerel medya, Sırbistan'ın İsrail'e silah satmaya devam ettiğini iddia etmiştir.

Gazze'deki katliamlar gölgesinde gerçekleşen bu ziyaret, dikkat çekici bir gelişme olarak görülse de, küresel siyasette kazan-kazan stratejisinin geçerli olduğunu gösteriyor. Sırbistan ve İsrail arasındaki gelişen ilişkiler, özellikle silah ticareti ve teknolojik işbirliği alanlarında yoğunlaşmaktadır. Son yıllarda, "Sırbistan-İsrail ilişkilerinde en hızlı büyüyen sektör silah ticareti" olarak öne çıkmaktadır. Sırbistan'ın başlıca devlet silah tüccarı olan Yugoimport-SDPR, Temmuz 2024'te İsrail'e 7,3 milyon avroluk silah ve mühimmat ihraç etti. Bu, 2024 yılında Sırbistan'ın toplam silah ve mühimmat ihracatının 23,1 milyon avroya çıkacağı tahmin edilen bir hacme işaret etmektedir. Bu ticaretin, Gazze'ye yönelik devam eden savaş sırasında Belgrad havaalanından İsrail'deki Beersheba'ya yapılan gizli sevkiyatlarla gerçekleştiği iddia edilmektedir.

Silahların Gazze'de sivillere karşı kullanılacağına dair endişeler ve uluslararası kuruluşların İsrail'e silah satışının durdurulması yönündeki çağrılar göz önünde bulundurulduğunda, bu gelişmelerin ciddi insan hakları ihlalleri ve uluslararası suçlarla ilişkili olabileceği yönünde kaygılar bulunmaktadır.

Sırbistan, Gazze'deki soykırıma açıkça katılımcı olarak yer aldığı görülmektedir. İsrail'e her tür silah tedarikinde bulunmak, Sırbistan'ın bu katliamların fiili bir katılımcısı olduğunu göstermektedir. 1995 yılında Bosna-Hersek soykırımına karışan Sırbistan'a, İsrail'in Bosnalı Sırlara silah tedarik ettiği biliniyor. İsrail'in Sırlara silah teslim etmesinin, Sırp hükümetinin tutumundan mı yoksa Saraybosna'daki Yahudilerin İsrail'e göç etmelerine izin verme kararından mı kaynaklandığı net bir şekilde bilinmemekle birlikte, bu durumun Mossad tarafından doğrudan organize edildiği iddia edilmektedir.

Balkan Insight tarafından yayınlanan bir araştırmaya göre, Sırbistan'ın devlet silah fabrikası Yugoimport-SDPR, gümrük verilerine dayanarak geçen ay İsrail'e 14 milyon avro (yaklaşık 15,2 milyon dolar) değerinde silah ihraç ettiğini bildirdi. Balkan Araştırmacı Gazetecilik Ağı (BIRN) ise, 12 Mart'ta Sırbistan'ın, Ekim 2023'teki Hamas saldırısından bu yana "anlaşmaları örten bir gizlilik perdesi altında" İsrail'e en az iki büyük silah ve mühimmat sevkiyatı gerçekleştirdiğini açıkladı. Uluslararası ve Güvenlik İşleri Merkezi (ISAC) Araştırma Direktörü Igor Novaković, Al Jazeera'ya yaptığı açıklamada, bu sevkiyatların muhtemelen daha önce yapılmış bir anlaşmanın parçası olduğunu belirtti. Novaković, "Gizlilik maddesi, muhtemelen Sırbistan'ın uluslararası imajının bozulmasını önlemek amacıyla eklenmiştir ve bir anlamda İsrail'in Hamas'a karşı yürüttüğü savaşa destek olarak yorumlanabilir." dedi. Batı Balkanlar'ı konu alan dış politika yazarı Lily Lynch, 2004-2007 döneminde Belgrad'ın İsrail'e silah sağlayan en büyük ikinci ülke olduğunu (Washington'dan sonra) belirterek, BIRN raporunu "şaşırtıcı değil" şeklinde değerlendirdi.

Bu göstergeler, Belgrad'ın ilke, değer veya ideolojiden tamamen yoksun olduğunu ve hiçbir soru sormadan herkese silah satmaya istekli olduğunu ortaya koyuyor.

Sırbistan ve diğer Balkan ülkeleri, Gazze'deki savaştan kaynaklanabilecek potansiyel güvenlik ve jeopolitik risklerin farkındalar. Sırbistan Cumhurbaşkanı Aleksandar Vučić, Belgrad'ın dış politikasını uluslararası gelişmeler karşısında fırsatçı bir şekilde değiştirmesiyle tanınmaktadır. Vučić, dört yıl önce Sırbistan'ın ABD başkentindeki konumunu güçlendirmek amacıyla Washington'da düzenlenen Amerikan-İsrail Kamu İşleri Komitesi'nin (AIPAC) yıllık konferansında konuşma yapmıştı.

Sırbistan, İsrail lobisi ile olan bağlarını kullanarak ABD'de Trump yönetimine yakınlaşmayı hedefliyordu. Sırbistan'ın Washington'da İsrail koruması almaya çalıştığı ve bunu, yeni bir Trump başkanlığı altında ABD ile daha güçlü bir ortaklık kurmanın kısayolu olarak gördüğü düşüncesi yaygın bir kanıdır.

Trump'ın ABD başkanlık seçimlerini kazanmasının ardından, Belgrad'ın Tel Aviv ile bağları daha da güçlendi. Sırbistan'ın en yakın müttefiklerinden biri olan İsrail'in güçlü partneri Macaristan Başbakanı Viktor Orban ve yeni İsrail yanlısı Arnavutluk lideri Edi Rama ile birlikte, Balkanlar'da İsrail'in "Troykası" hafife alınmamalıdır.

Sırbistan'ın İsrail ile güçlenen ilişkileri, Balkanlar'da farklı etkilere yol açacaktır. Örneğin, Bosna-Hersek'te anayasal düzene saldırı suçlamasıyla hakkında yakalama emri bulunan Sırp lider Milorad Dodik, bu talebin reddi için Interpol nezdinde girişimde bulunan Sırbistan ve Macaristan'a teşekkür etmiştir. Dodik, gözaltına alınma kararına karşı ülke dışına çıkmış ve İsrail ile Rusya'daki temaslarının ardından Bosna-Hersek'e geri dönmüştür.

Interpol, Bosna-Hersek Sırp lideri Dodik hakkında uluslararası yakalama kararı çıkarılması için Bosna makamlarının yaptığı başvuruyu 3 Nisan'da reddetti. Bu kararda, Sırbistan ve Macaristan'ın itirazları etkili olmuştur.

Balkanlar'daki ikinci Trump dönemi politikası, yarım kalan siyasi sorunların sıcak çatışmalar yaşanmadan çözülmesine olanak tanıyacaktır. Örneğin, Donald Trump'ın oğlu Donald Trump Jr., 23 Eylül'de Belgrad'da Sırbistanlı iş insanlarıyla bir iş yemeği düzenlemiş ve "ABD'li yatırımcılar açısından bölgedeki yatırımların cazibesi" ve "Güneydoğu Avrupa ile ABD arasında iş birliğinin potansiyeli" gibi konuları ele almıştır.

25 Mart 2025'te, aylardır süren öğrenci protestolarının ortasında Trump Jr., ABD'nin Sırbistan'a yaptığı dış yardımları görüşmek üzere Sırbistan Cumhurbaşkanı Aleksandar Vučić ile bir araya gelmiştir. Bu kısa ziyaret, Trump ailesinin Avrupa'nın ilk Trump International Hotel'ini Belgrad'da inşa etme planlarını ilerletmesiyle çakışmaktadır. Otel, 26 yıl önce NATO tarafından bombalanan Yugoslavya Savunma Bakanlığı'nın eski karargahının bulunduğu yere inşa edilecektir. Sırbistan'daki muhalefet liderleri ise bu anlaşmayı eleştirerek iptal edilmesini talep etmişlerdir, bu da hükümet değişikliği durumunda anlaşmanın geçersiz sayılma ihtimalini gündeme getirmiştir.

Vučić, görüşmesinin ardından sosyal medya hesabından yaptığı paylaşımda, "ABD Başkanı Donald Trump'ın oğlu Donald Trump Jr. ile Sırbistan ile ABD arasındaki ikili ilişkiler ve küresel siyasi ve ekonomik sahneyi şekillendiren güncel konular hakkında samimi bir sohbet gerçekleştirdik" ifadelerini kullanmıştır. Sırbistan Dışişleri Bakanı Marko Djurić ise Trump Jr.'ın ziyaretinin ardından, Başkan Trump'ın oğlunun varlığının "yeni yönetimle ilişkilerin iyi bir şekilde başlaması için ivme sağladığını" belirtmiştir.

İsrail-Sırbistan ilişkilerinde etnik politik bağların güçlü olduğunu da görmek mümkündür. Bugün Sırbistan Dışişleri Bakanı olan Yahudi kökenli Marco Durić, hükümet bakanı olmadan önce 8 Ekim 2020'den itibaren Sırbistan'ın ABD Büyükelçiliği görevini üstlenmişti. Durić'in atanması, Sırbistan'ın ABD ile daha yakın ilişkiler kurma çabalarının bir göstergesidir. Kosova konusundaki müzakerelerde Batı'dan daha uzlaşmacı bir yaklaşım elde etmek için Sırbistan, İsrail bağlantılarını stratejik bir araç olarak kullanmak isteyebilir.

Bugün yalnızca Sırbistan değil, tüm Balkan ülkeleriyle İsrail arasındaki ilişkiler esas olarak silah ticareti, teknoloji ve yapay zeka sektörlerinde stratejik bir iş birliğine dayanmaktadır.

İsrail'in Gazze'ye yönelik katliamlarına karşı Sırbistan, siyasi olarak İsrail'i rahatsız edici tutumlardan kaçınarak ilişkilerini korumayı amaçlamakta ve Gazze'deki soykırımı kınamaktan kaçınmaktadır. Bu durum, Sırbistan'ın İsrail ile bağlarını güçlendirmekte kararlı olduğunu ancak uluslararası alanda Filistin çıkarlarını açıkça baltalayan bir ülke olarak görünmek istemediğini göstermektedir.

Kişisel Tercihler Gölgesinde Gelişen Arnavutluk-İsrail İlişkileri

İsrail-Arnavutluk ilişkileri uzun yıllar boyunca vasat düzeyde seyrederken, 2000'li yıllardan itibaren Balkanlar'daki değişen dengeler ve liberalleşme süreciyle birlikte, iki ülke arasındaki diplomatik, güvenlik ve ekonomik ilişkiler hızla gelişmeye başlamıştır. Günümüzde Arnavutluk'taki iktidar ve muhalefet partileri, tartışmasız bir şekilde ABD ve İsrail yanlısı bir politik uzlaşya sahiptir.

İsrail Cumhurbaşkanı Isaac Herzog, Sırbistan ziyaretinin hemen ardından 12 Eylül 2024'te Arnavutluk'a resmi bir ziyarette bulunmuş ve Başbakan Edi Rama ile bir araya gelmiştir. Görüşmede ikili iş birliği olanakları, Batı Balkanlar'daki gelişmeler, Kosova meselesi, Orta Doğu'daki durum ve siber güvenlik

konuları ele alınmıştır. Herzog, ziyareti sırasında ekonomik ilişkileri geliştirme niyetinde olduklarını ve Arnavutluk ile İsrail halklarının uzun ve anlamlı bir geçmişe sahip olduğunu ifade etmiştir.

Başbakan Rama da açıklamasında, İsrail ve Filistin halklarının yaşadığı topraklarda olanların son derece ağır gelişmeler olduğunu ve bu durumun er ya da geç sona ermesi gerektiğini belirterek, "Arnavut halkı, atalarının İkinci Dünya Savaşı sırasında ülkelerine sığınan Yahudileri Nazilere teslim etmemesinden gurur duymaktadır" demiştir.

Herzog'un Gazze'deki soykırımın devam ettiği bir süreçte gerçekleştirdiği Arnavutluk ziyareti, Yahudi Müzesi'nde Arnavutluk Diyanet İşleri temsilcilerinin de aralarında bulunduğu din adamlarıyla yaptığı buluşma ise Müslüman Arnavut toplumu içerisinde kırılganlıklar ve eleştiriler doğurmuştur.

Ancak Edi Rama'nın son yıllarda Arnavutluk'un Avrupa, ABD ve Balkanlar'la olan ilişkilerinde bölgesel siyasetin pragmatik, zeki ve cesur bir figürü olarak öne çıktığını unutmamak gerekir. 2018 yılında Tiran'da, eski İsrail Cumhurbaşkanı ve Başbakanı Şimon Peres'e adanmış bir anıtın dikilmesi, Edi Rama'nın yerel ve bölgesel rakipleri nezdinde politik bir cesaret göstergesi olarak değerlendirilmiştir.

Arnavutluk hükümetlerinin İsrail ile giderek yakınlaşması, hem iç hem de dış dinamiklerle paralel şekilde gelişmiştir. Her şeyden önce Arnavutluk, artık bir NATO üyesi olarak Batı dünyasının önemli bir müttefiki konumuna gelmiştir.

Bölgesel ve küresel ölçekteki jeopolitik dönüşümler ile 2010'daki Mavi Marmara hadisesi sonrasında İsrail, Türkiye'yi çevreleme stratejisi çerçevesinde Arnavutluk'taki diplomatik varlığını güçlendirme yoluna gitmiştir. Bu doğrultuda, 2012 yılında Tiran'da İsrail Büyükelçiliği açılmıştır. Aynı yıl, Arnavutluk'ta hizmet sektörü ve enerji alanı başta olmak üzere en az 20 İsrailli şirketin faaliyet gösterdiği bildirilmektedir.

Özellikle enerji alanındaki potansiyel, İsrail'in Arnavutluk'la ilişkilerini güçlendirme çabalarının en önemli nedenlerinden biri olarak öne çıkmaktadır.

22 Eylül 2024'te İsrail Cumhurbaşkanı Isaac Herzog'un Tiran ziyaretinden yalnızca 10 gün sonra, Arnavutluk Başbakanı Edi Rama'nın başkentte Bektaşî tarikatına ait 27 dönümlük bir arazide "Vatikan benzeri egemen bir mikrodevlet" kurma planını açıklaması, kamuoyunda geniş tartışmalara yol açtı. "Bektaşî Tarikatı Egemen Devleti" adı verilen bu projenin amacının, dini hoşgörüyü teşvik etmek ve ılımlı İslam'ı dünyaya tanıtmak olduğu ifade edilmiştir. Başbakan Rama, Tiran'ın merkezinde kurulması planlanan bu yeni dini yapıyı dünyaya güçlü bir mesaj olarak sunmayı hedeflediğini belirtmiştir. Kamuoyunun tepkilerine rağmen, Rama projeye olan inancını şu sözlerle dile getirmiştir: "Belki herkes 'bu adam çıldırmış' diyecek. Ama bunu daha önce de çok kez söylediler. Umurumda değil. Önemli olan, çılgınca olsun ya da olmasın, iyilik için savaşmaktır."

Projenin uygulanabilirliği henüz belirsizliğini korurken, kamuoyunda "Bektaşî Devleti" girişimi, Arnavutluk'taki Müslüman kimliğini bölmeye yönelik bir İsrail projesi olarak algılanmıştır. Muhalefet partileri, Başbakan Rama'nın bu projedeki ısrarını, uluslararası destek karşılığında İsrail'e duyduğu siyasi "diyet borcu" ile açıklamaktadır.

Öte yandan, Edi Rama'nın İsrail ile olan ilişkilerinin son dönemde olağanüstü seviyede yoğunlaştığı görülmektedir. İsrail Cumhurbaşkanı Herzog tarafından, Kudüs'te düzenlenen bir törende Rama'ya İsrail'in en yüksek sivil nişanı sayılan "Cumhurbaşkanlığı Onur Madalyası" takdim edilmiştir. Bu, 7 Ekim 2023 olaylarının ardından İsrail'e verdiği destek ve antisemitizm karşıtı söylemleri gerekçe gösterilerek layık görül müştür.

Törende konuşan Herzog, Rama'nın uluslararası baskılara rağmen İsrail'in yanında durmasını överek, iki ülke arasındaki ilişkilerin doğrudan uçuşlar ve ortak tıbbi projelerle daha da derinleştiğini ifade etmiştir. Rama ise bu ödülü, "Arnavutların İkinci Dünya Savaşı sırasında tek bir Yahudi'yi bile Nazilere teslim etmemesi ve ülkede antisemitizme ya da herhangi bir dini/etnik nefrete yer olmaması" gerekçesiyle aldığını belirtmiştir.

Kabul konuşmasında, "Arnavutluk her zaman iki devletli çözümü desteklemiştir," diyen Rama, "Ancak

Hamas var olduğu sürece bu mümkün değildir. Hamas bir direniş hareketi değil, yeni yüzyılın Nazileridir. Ve tarihin bize öğrettiği gibi, Nazilerle uzlaşma olmaz,” ifadeleriyle İsrail’e olan siyasi desteğini bir kez daha vurgulamıştır.

İsrail’in Arnavutluk üzerindeki etkisini bu denli artırmasının bir diğer önemli nedeni, Gazze halkına yönelik sürgün planlarıyla da ilişkilendirilmektedir. Başta İsrail medyası olmak üzere çeşitli uluslararası platformlarda yer alan haber ve analizlerde, Gazze’de yaşayan yaklaşık 100 bin kişinin zorla topraklarından çıkarılarak Arnavutluk’a gönderilmesinin planlandığı iddia edilmektedir. Bu kapsamda Arnavutluk’un, İsrail’in uzun vadeli demografik mühendislik projelerinde bir “hedef ülke” olarak konumlandırıldığı ileri sürülmektedir.

Her ne kadar Arnavutluk hükümeti bu iddialar karşısında resmi bir açıklama yapmamış ve sessizliğini korumuş olsa da, Arnavut halkı arasında bu olası planlara karşı ciddi bir rahatsızlık ve tepki gözlemlenmektedir. Gazzelilerin zorla yerinden edilmesini bir soykırım politikasının parçası olarak gören birçok Arnavut siyasi parti, sivil toplum kuruluşu ve kanaat önderi, ülkenin bu tür bir sürecin parçası olmasına karşı çıkmakta ve Arnavutluk’un bu tür utanç verici uluslararası hukuka aykırı girişimlere alet edilmemesi gerektiğini savunmaktadır.

Rama’nın, Uluslararası Ceza Mahkemesi tarafından savaş suçu olarak tanımlanan Gazze’deki saldırılara rağmen, insan hakları ihlallerini görmezden gelen açıklamaları; İsrail ve Sırbistan ile aynı çizgide hareket etmesi, nüfusunun %60’ı Müslüman olan Arnavutluk ve bölgedeki Müslüman halklar (Kosova, Kuzey Makedonya, Bosna-Hersek, Karadağ’daki Arnavut ve Boşnak toplulukları) arasında ciddi siyasi ve kültürel ayrışmalara yol açabilecek riskli ve tartışmalı bir çıkış olarak değerlendirilmektedir.

Edi Rama hükümeti döneminde İsrail-Arnavutluk ilişkileri, geleneksel diplomatik teamüllerin ötesine geçmiş; bu durum, Arnavutluk’un adeta İsrail’in bir kolonisi haline gelmesiyle sonuçlanmıştır. Ancak bu yakınlaşmanın Arnavut toplumunda ciddi bir karşılık bulmadığı söylenebilir. Edi Rama’nın kişisel politik tercihleriyle şekillenen bu ilişkiler, Arnavut halkı tarafından özellikle Gazze’de yaşan katliamlar nedeniyle sorgulanmakta; Arnavutluk devletinin İsrail ile kurduğu yakın ilişkiler nedeniyle Sırbistanla benzer bir politik pozisyona itilmesi, Arnavut toplumunda ciddi tepkilere yol açmaktadır. Ayrıca, İsrail’in bölgede bu şekilde bir varlık göstermesi, Arnavut toplumunun tarihsel hafızası ve değerleriyle çelişmektedir. Özellikle Arnavut halkının mağdurun yanında durması gibi tarihsel kimliği ve adalet duygusu göz önünde bulundurulduğunda, bu tür ilişkilerin iki toplum arasında kalıcı ve derin bir bağa dönüşmesi mümkün görünmemektedir. Nitekim Bektaşî Devleti projesinin arkasında İsrail olduğu algısı, İsrail’in Arnavut topluluğunu bölmeye yönelik girişimleri olarak kabul edilmekte ve kamuoyunda ciddi tepkilere yol açmıştır.

İsrail’in Balkanlar Varlığının Türkiye’ye Etkileri

Türkiye-İsrail ilişkileri, 2008 yılında İsrail’in Gazze’de Hamas yönetimini hedef alan saldırıları ve 2010’daki Mavi Marmara baskını ile tarihi bir kırılma yaşamıştır. 2011-2024 arasında Suriye’de yaşanan gelişmeler, özellikle Esad rejiminin zayıflaması, Türkiye’nin Şam üzerindeki siyasi etkisini artırmış; bu durum, Gazze savaşı ile birlikte İsrail ve Türkiye arasında Balkanlar, özellikle Arnavutluk merkezli yeni bir rekabet ortamının doğmasına neden olmuştur.

Türkiye’nin Balkan coğrafyasıyla 700 yıla dayanan tarihsel ve kültürel bağlarına karşın, İsrail son 30 yıldır ABD ve Birleşik Krallık ile kurduğu stratejik ortaklık çerçevesinde bölgedeki etkinliğini artırma çabasındadır. Bu süreçte, İsrail’in temel hedeflerinden biri, Türkiye’nin Balkan jeopolitiğindeki etkisini dengelemek; diğer yandan da Birleşmiş Milletler ve Avrupa Birliği nezdinde kendisine destek verecek yeni diplomatik partnerler kazanmaktır.

İsrail, siyasi, ekonomik ve diplomatik alanlarda çok yönlü girişimlerde bulunarak Türkiye’yi Batı’dan kuşatma stratejisini uygulamaya koymuştur. Bu strateji kapsamında medya organları, sivil toplum kuruluşları ve çeşitli baskı grupları aktif şekilde kullanılarak Balkan kamuoyunda İsrail lehine bir algı inşa edilmeye çalışılmıştır.

Özellikle Arnavutluk’ta gündeme gelen “Bektaşî Devleti” projesi, orta vadede Türkiye’nin kültürel nüfuz

alanlarını zayıflatmayı amaçlayan bir hamle olarak değerlendirilebilir. İsrail'in Balkanlar'daki bu artan varlığı, uzun vadede Türkiye'nin Sırbistan, Arnavutluk ve Macaristan ile olan ilişkilerinde düşük yoğunluklu diplomatik ve siyasi komplikasyonlara yol açma potansiyeli taşımakla birlikte, Ortadoğu'daki rekabeti de hesaba katıldığında yaklaşan bir İsrail-Türkiye çatışmasına neden olup olmayacağı ayrı bir mesele. Elbette, güvenliği büyük ölçüde ABD'ye bağlı olan İsrail'in, Türkiye'nin stratejik sabrını zorlayarak önemli bir hata yaptığı söylenebilir. Netanyahu'nun Türkiye ile rekabeti de içeren bölgesel yayılmacı politikalarının, İsrail'in varlığının sonunu getireceğinden dolayı özellikle ABD'deki Yahudi lobisi tarafından da fark edilmiştir. Bu nedenle, İsrail Başbakanı Netanyahu'yu zayıflatmak amacıyla Donald Trump ile iş birliği arayışlarının gündeme geldiği anlaşılmaktadır.

**

Türkiye'nin Balkanlar'daki 700 yıllık tarihsel serüveni, dönemsel kazanımlar ve kayıplar, inişler ve çıkışlarla şekillenmiş, ancak varlığını her dönemde sürdürmeyi başarmıştır. Günümüzde Balkanlar, Avrupa Birliği ve NATO ekseninde yeni bir tarihsel dönüşüm sürecine girmiş; bu süreç zaman zaman belirsizlikler ve kırılmalarla da kendini göstermektedir. Bu kritik dönemde Türkiye'nin Balkanlar politikası, yalnızca devlet kurumlarının değil, tüm kamu ve sivil toplum kuruluşlarının aktif katılımını gerektirmektedir. Saha uygulayıcılarının ise stratejik akla sahip, donanımlı, vizyoner ve cesur bir anlayışla hareket etmeleri her zamankinden daha büyük önem taşımaktadır.